

Методичні рекомендації

для самостійного вивчення теми

“Інші механізми запобігання і протидії корупції. Заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Спеціальна перевірка. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення.”

Механізми правового регулювання запобігання та протидії корупції – це сукупність юридичних засобів (засобів впливу), за допомогою яких забезпечується реалізація державної антикорупційної політики в Україні.

Законодавством України у сфері запобігання корупції встановлено низку положень, що за змістом є обмеженнями, обов’язками та вимогами до поведінки суб’єктів, на яких поширюється дія Закону України “Про запобігання корупції” (далі – Закон).

Усі ці інструменти становлять комплекс антикорупційних механізмів, які запобігають вчиненню корупційних і пов’язаних з корупцією правопорушень та інших порушень Закону.

Інші механізми запобігання і протидії корупції викладені в розділі IX Закону.

1. Заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Статтею 54 Закону визначено, що державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов’язковість яких надала Верховна Рада України.

Суб’єкти правовідносин, на яких поширюється дія статті 54 Закону.

У відносинах з отримання органами влади матеріальних чи інших цінностей, переваг, пільг чи послуг беруть участь дві групи учасників.

До першої групи належать державні органи.

Державний орган – орган державної влади, в тому числі колегіальний державний орган, інший суб’єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю (абзац 5 частини 1 статті 1 Закону);

Другою групою учасників є особи, які надають певне майно, пільги, переваги чи послуги, а саме:

фізичні особи – громадяни України, іноземці, особи без громадянства;

юридичні особи – організації, створені і зареєстровані у встановленому законом порядку.

Об'єкти правовідносин, на які поширюється дія ст. 54 Закону.

Заборона охоплює безоплатне отримання грошових коштів або іншого майна, нематеріальних активів, майнових переваг, пільг чи послуг, що надаються безкоштовно державним органам.

1. Грошові кошти (гроші) – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання (наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 “Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”).

2. Майно – окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (стаття 190 Цивільного кодексу України).

3. Нематеріальні активи:

- авторське та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо);

- права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);

- права на знаки для товарів і послуг (товарні знаки, торгові марки, фірмові найменування тощо);

- права користування майном (право користування земельною ділянкою, крім права постійного користування земельною ділянкою, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);

- права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, розробки, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, захист від недобросовісної конкуренції тощо);

інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

4. Майнові переваги – це додаткові матеріальні чи інші вигоди, які суб'єкт має порівняно з іншими, які ставлять його в нерівне становище з іншими особами (переваги можуть полягати, зокрема, у праві на позачергове одержання матеріальних благ чи послуг або пільг).

5. Пільга – це повне або часткове звільнення певних категорій юридичних осіб від оплати за отримані послуги або надання додаткових послуг (переваг).

6. Послуга – діяльність виконавця за завданням органу державної влади, щодо вчинення певних дій чи певної діяльності на його користь.

Разом з тим, законодавством передбачено правомірне отримання майна, пільг, послуг органами державної влади. Це, зокрема, дозволяється в нижче викладених випадках.

1. Благодійна допомога.

Благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених Законом України “Про благодійну діяльність та благодійні організації” цілей, що не передбачає одержання благодійником

прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара.

Відносини благодійництва урегульовані Законом України “Про благодійну діяльність та благодійні організації”, Цивільним і Податковим кодексами України.

Надавати благодійну допомогу можуть:

- благодійні організації (юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності);

- благодійники (дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності).

Сферами благодійної діяльності є (стаття 3 Закону України “Про благодійну діяльність та благодійні організації”):

- освіта;
- охорона здоров’я;
- екологія, охорона довкілля та захист тварин;
- запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- опіка і піклування, законне представництво та правова допомога;
- соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності;
- культура та мистецтво, охорона культурної спадщини;
- наука і наукові дослідження;
- спорт і фізична культура;
- права людини і громадянина та основоположні свободи;
- розвиток територіальних громад;
- розвиток міжнародної співпраці України;
- стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України;
- сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні;
- сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану.

2. Гуманітарна допомога

Так, у статті 1 Закону України “Про гуманітарну допомогу” передбачено, що гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв’язку із соціальною незахищеністю, матеріальною

незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог статті 3 Закону України "Про благодійну діяльність та благодійні організації".

Отримувачами гуманітарної допомоги є юридичні особи, які зареєстровані в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги, зокрема підприємства, установи та організації, що утримуються за рахунок бюджетів, та уповноважені ними державні установи (абзац 7 статті 1 Закону України "Про гуманітарну допомогу").

3. Інша допомога, передбачена міжнародними договорами.

Відповідно до статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Питання міжнародної технічної допомоги регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 "Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги" та угодами щодо техніко-економічного співробітництва України з країнами та міжнародними організаціями.

2. Проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком.

Метою здійснення спеціальної перевірки щодо зазначених осіб є підвищення якості відбору кандидатів на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, та запобігання прийняттю на службу осіб, у яких у разі призначення виникатиме конфлікт інтересів.

Зазначений механізм дає змогу керівнику державного органу, органу місцевого самоврядування отримати всебічну інформацію про кандидата на зайняття посади та прийняти об'єктивне рішення про його призначення або відмовити у призначенні.

Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) державного органу, органу місцевого самоврядування або їхнього апарату, на зайняття посади в якому претендує особа.

Відповідно до положень Закону спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, зокрема щодо:

- наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, у тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення;
- факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;
- достовірності відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- наявності у особи корпоративних прав;
- стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я);
- наявності освіти, наукового ступеня, вченого звання;
- відношення особи до військового обов'язку;
- наявності у особи допуску до державної таємниці, якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади;
- поширення на особу заборони обіймати відповідну посаду, передбачену положеннями Закону України "Про очищення влади".

Процедуру проведення спеціальної перевірки врегульовано нормами статті 57 Закону, а також Порядком проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 171.

3. Ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (далі - Реєстр).

В Реєстр занесені відомості про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення.

Держателем та Адміністратором Реєстру є Національне агентство з питань запобігання корупції

Відповідно до Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, затвердженого Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 09.02.2018 №166, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21.03.2018 за №345/31797, метою створення і функціонування такого Реєстру є:

1) забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення;

2) забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком;

3) аналізу відомостей про осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з метою визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільш корупційними ризиками, а також формування та реалізації державної антикорупційної політики;

4) аналізу відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення.

Підставою для внесення до Реєстру відомостей про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, є:

- 1) електронна копія рішення суду, яке набрало законної сили;
- 2) завірена в установленому порядку паперова копія наказу про накладення або зняття дисциплінарного стягнення.

Підставами для вилучення з Реєстру відомостей про особу, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, є:

- 1) ухвала суду про скасування вироку;
- 2) винесення виправдувального вироку;
- 3) відновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження;
- 4) скасування постанови про накладення адміністративного стягнення за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;
- 5) розпорядчий документ або судові рішення про скасування розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення;
- 6) заява особи, яка з 24 лютого 2022 року до припинення або скасування воєнного стану брала безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у складі Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

Відомості з Реєстру надаються у вигляді витягу з Реєстру та інформаційної довідки.

Безоплатний цілодобовий доступ до відомостей з Реєстру здійснюється через офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції.

Методичні рекомендації підготовлені управлінням запобігання та виявлення корупції облдержадміністрації.

21.07.2026